

Valja Stýblová – Princ a Skřivánek

Učitelka četla: „Princ Kristián.“ Chlapec vstal a řekl: „Zde!“ A děti se smály. „Proč se smějete,“ zeptala se paní učitelka. „Kristián je hezké jméno. Tak se skutečně jmenoval kupříkladu spisovatel Andersen, co psal pohádky pro děti. Christian Andersen. Zná někdo z vás Andersenovy pohádky?“

Chlapec se hlásil a s ním další žák a ještě jedna holčička. „Andersen byl Dán a napsal mnoho krásných pohádek,“ řekla paní učitelka.

Hned nato vstal jiný chlapec, co seděl vedle Kristiána, a honem začal povídat, že jeho babička se taky narodila v Dánsku.

„My máme s Kristiánem společnou babičku,“ vysvětloval paní učitelce. „Jeho maminka, co umřela, a moje maminka byly sestry, takže my dva jsme bratřancové. Jenomže teď je Kristián vlastně můj bratr, protože si jeho tatínek vzal moji maminku.“

Děti se zase zasmály. Ale paní učitelka řekla, že se má Radek hlásit, a ne mluvit, jak ho napadne. Tak si Radek sedl a začal se hlásit. Paní učitelka mávla rukou: to stačí! A začala číst jména dalších dětí, co přišly na začátku roku do čtvrté B. (...)

Chlapec kouše jablko a vzpomíná si, že jeho maminka hrála na piano skladbu pro Elišku. Naučila ho začátek. Jen tak podle sluchu, protože noty ještě neuměl. Představuje si, jak maminka sedí u klavíru a z prstů se jí sypou tóny jako korálky. Jako skleněné zvonečky. Uklání hlavu a směje se na něj. Obraz maminky byl tak jasný, až mu zatrnulo. Obrátil se ke zdi, aby na něj děti neviděly.

Když se tu byli tenkrát poprvé podívat, záviděl Radkovi, že bude chodit do modré školy. Teď je tu i on a nelíbí se mu tady. Chtěl by být radši na ve staré škole v parku. Byla to mnohem menší škola, ale na chodbě byly obrázky a v každém rohu vycpaný pták. V jednom tetřev a ve druhém sova a ještě dva jiní. Na obrazech byli hudební skladatelé a taky Božena Němcová. Z chodby bylo vidět na dvůr, kde cvičili, když bylo teplo.

Chlapec vzpomíná, jak ho tam maminka poprvé vedla. Pak už s ním nechodila, aby se mu děti nesmály. Jen ho převedla přes ulici a on už šel parkem sám. Někdy na něho čekala. Když ji uviděl, rozběhl se k ní, až se mu taška na zádech třásla. Ve druhé třídě už na něj čekávala málokdy, obvykle běhal domů s dětmi z jejich ulice. A pak, ještě před prázdninami, maminka umřela.

Zůstali s tátou sami. Přes den k nim jezdila babička ze sídliště, bydlela s tetou Hedvikou a s Radkem. Uvařila jim a zase odjela. Doma bylo smutno. Tatínek už nebyl takový jako dřív. Většinou jen seděl a nemluvil. Ani na procházky nechodili, jen někdy donesli na hřbitov kytky. Když Kristián něco řekl, tatínek jako by ani neslyšel. Jindy se usmál, ale tak divně, že z toho bylo chlapci úzko.

A přece to bylo lepší než teď, myslí si Kristián. Když se vrátil z letního tábora, oznámil mu tatínek, že budou bydlet na sídlišti a že se do jejich bytu nastěhuje babička. Chlapec si vzpomíná, jak těžce to na něj dolehlo. Všechny své věci už měl z domova pryč. I malou pohovku, na které spával. Přestěhovali ji do Radkova pokoje.

„Budete bydlet s Radkem,“ řekla teta Hedvika, ale on z toho neměl žádnou radost. V pokoji už stály dva dětské psací stoly. Jeden starší, na kterém byl papírový váleček upravený jako kalendář. Radek v něm měl pastelky. Druhý byl úplně nový, stejný jako Radkův.

Jak se ten kalendář s posunovacím datem Kristiánovi vždycky líbil! Teď už se mu nezdálo hezké vůbec nic.

„Vid', že jsi rád, že budeš bydlet v mém pokoji,“ dorážel na něj Radek. „Mám novou knihovnu, tuhle dole si můžeš dát své knížky!“

Myslil si, že bude chlapec nadšený, ale Kristián se mu vytrhl a běžel za tatínkem, který seděl vedle v pokoji s tetou Hedvikou. O něčem se spolu domlouvali. Chlapec se k otci přitiskl.

„Já bych radši bydlel tam co dřív,“ řekl tiše.

Ale tatínek se jen rozpačitě usmíval a hladil ho po vlasech. Teta Hedvika si ho přitáhla k sobě.

„Už jsi velký, Kristiáne, musíš vědět, jak to je. Měli jsme s tatínkem svatbu a teď jsme všichni i s Radkem nová rodina. Ve vašem bývalém bytě bude trvale babička. Uvidíš, že si tu zvykneš. Radek je taky rád, že budete spolu.“

Jenomže Kristián nebyl rád. Bylo mu líto, že mu tatínek o tom neřekl dřív. V táboře někdy nemohl usnout. Díval se do tmy a šeptal si: maminka se vrátí, maminka se vrátí. Teď jako by se něco přetrhlo. Tatínek si vzal za ženu tetu Hedviku, už je jisté, že se maminka nikdy nevrátí.

Teta hladí chlapce po vlasech, ale on se jí vymkne. Vzpomněl si, že se mu jednou, jedinkrát na malou chvíli líbila víc než maminka. Nemůže to pochopit. Maminka vypadala jako víla. Jako princezna Zlatovláska. Teta mluví hodně nahlas a kouří. Má vlasy nakrátko a nosí brýle.

Kristián měl tetu vždycky dost rád, ale teď ví, že maminku měl stokrát radši. Tisíckrát! Měla oči jako pomněnky a dlouhé zlaté vlasy.

Zvoní. Přestávka skončila. Chlapec se vytrhne ze snění a vrací se do třídy.

(...)

Kristián šel domů s Radkem. Radek měl od maminky přikázáno, aby chodili ze školy spolu. Vykládal, že půjde v neděli se svým vlastním tatínkem na fotbal a ptal se, jestli nechce jít Kristián s nimi. Kristiána fotbal moc nebaví. Radek nečeká na odpověď a povídá zas o něčem jiném. Pokřikuje na každého kluka, který jde kolem, se všemi se zná.

Před nimi se loudá nejmenší kluk ze třídy, Nikolka. Děti se taky smály, když paní učitelka četla jeho jméno: Nikola Skřivánek. A to ještě nevěděly, že umí hezky zpívat, smály by se o to víc. Skřivánek a pěkně zpívá!

Radek vykládá a vykládá, ale Kristián ho neposlouchá. Myslí na to, že s ním chodil do hudební školy právě takový kluk, ale jak se jmenoval, to už Kristián neví. (...)

Malý Nikola jde ze školy sám. Radek mu z legrace nastaví nohu. Kluk zakopne, ale zůstane stát a zamračeně se na Radka dívá. Pak ho uhodí do ramene.

Kristián nechce, aby se začali prát. „Dej mu pokoj,“ řekne Radkovi. A Nikolkovi: „Nechodil jsi se mnou do hudební školy?“

„Chodil,“ rychle kývne chlapec. „Já tam chodím pořád.“

„Ale dřív jsi nosil brejle!“

„Protože jsem šilhal. Teď už je nepotřebuju.“

„A dlouhé vlasy.“

„Jo. To chtěla maminka.“

„Chodí s tebou pořád na hodiny?“

Kristián se ptá jen tak ledabyle, jako by mu na tom nezáleželo, ale tenoučký, přiškrcený hlas ho prozrazuje.

„Se mnou teď chodí jedna paní,“ řekne Nikolka. „Maminka s tatínkem jsou v cizině. Přijedou až na Vánoce.“

Oba chlapci se prohlížejí. „Ty už se neučíš hrát na piano?“ zeptá se Nikolka. Kristián sklopí oči. Zavrtí hlavou.

„Umřela mu maminka,“ odpoví za něj Radek. „Od té doby už se nechce učit hrát.“

Nicolka se dívá na Kristiána velkýma úzkostnýma očima. Jsou plaché, tmavohnědé, skoro černé. Obličej je drobný jako pětník, ale kudrnatých vlasů až až.

„Co se jí stalo?“ zeptá se.

„Byla v nemocnici. Museli ji operovat. Pak umřela.“

Radek s Kristiánem jdou k vysokým domům na kraji sídliště. Nikolka s nimi, bydlí hned naproti, vedle samoobsluhy.

„Máš doma piano?“ zeptá se Kristián.

„Mám.“

Kristián myslí na to, že tatínek chtěl přivézt ze starého bytu taky piano, ale Kristián prohlásil, že už hrát nebude. Možná že přece jen začneš, povídal tatínek, a bylo to spíš jako by chlapce o to prosil, ale on řekl: ne, nebudu už hrát. Napadlo ho, jak rychle se k němu teta Hedvika přidala: nech ho, když nechce. Pak začala dlouze vykládat, že klavír není na sídliště vhodný. Stěny jsou příliš tenké a sousedy by to rušilo.

„Když hraješ, tak to sousedy ruší,“ řekne Kristián Nikolkovi.

Nikolka mlčí.

„To se ví, na sídlišti piano ruší,“ ozve se taky Radek. „I televize a rádio nesmí hrát moc hlasitě.“

Kluk neřekne ani potom nic. Kope si kamínek a myslí kdoví na co. Kristián si říká: přece jen může být na sídlišti piano. Nikolka si doma přehrává a nikdo na něj nepříjde, aby toho nechal. Teta Hedvika na piano hrát neumí. (...)

„Kdo ti teďka doma předehrává, když tu nemáš maminku?“ zeptal se Kristián Nikolky. „Ta paní?“

„Ne. Ta na piano neumí. Přehraje mi to paní učitelka na hodině. Když doma zapomenu, jak je to dál, najdu si to v notách, už jsem se naučil noty. Ale líp se mi to pamatuje, když to slyším vcelku.“

Kristián mlčí. Po očku se na Nikolku dívá. Někdy si taky zapamatoval celou skladbu, ale většinou mu nestačilo, co slyšel na hodině. Maminka mu musela některé takty vícekrát zopakovat. Nikolka si asi pamatuje skladby líp.

„Měli jste loni přehrávku?“ zeptá se. A když chlapec kývne, nedá mu to a chce vědět, co tehdy Nikolka hrál.

„Polonézu od Bacha,“ řekne Skřivánek. „Tu, co složil pro svou dceru, když byla malá.“

Chlapci pořád stojí na rohu ulice s taškami na zádech.

„Pojď už domů,“ strká Radek do Kristiána, ale ten jako by neslyšel.

„Jak to je, ta polonéza?“ vyzvídá.

Nikolka ožil. Začne zpívat tenoučkým hlasem melodií: lalalá lá lá. Jenže je to vysoko, nejvyšší tóny jsou uškrcené. Kristián si toho nevšimne, tu melodií z toho slyší a o víc mu nejde. Ale Radek se začne smát jako řehtačka. Lalá lá napodobuje Nikolku a naschvál se ještě víc škrtí na vysokých tónech. Nikolka na to nedbá.

„Pak je ta samá melodie v levé ruce,“ vysvětluje. „A potom přijde tohle!“ Předzpívá Kristiánovi další útržek. Kristián poslouchá a moc by si přál slyšet celou skladbu, ale zanic by se k tomu nepřiznal. Místo toho řekne:

„Moje babička umí hrát na klavír. Moje piano zůstalo v tom bytě, co má teď po nás. Když chce, může si hrát.“

Nikolka mlčí. Myslí si, že to má Kristián lepší, když mu může babička předehrávat. Chtěl by mu to říct, ale neví jak. Potom si uvědomí, že to Kristián Princ vůbec nemá lepší než on. Nikolova maminka se vrátí, ale jeho umřela. Je mu spolužák moc líto.

„Moje babička by mi předehrávat mohla,“ dopoví to Kristián sám. „Ale já už do hudební školy chodit nebudu.“ Řekne to a je v tom divný smutek a taky trochu vzdoru.

(...) Po chodníku k nim jde paní v květovaných šatech.

„Ahoj,“ pozdraví Nikolka tiše.

Kristián si domyslel, že to je asi ta paní, co Nikolku hlídá. Nelíbí se mu, je moc načesaná a namalovaná. Šťouchne Nikolku do zad.

„Neříkala jsem ti, že máš jít hned ze školy domů? Víš přece, že musím odpoledne do práce. Ohřej si knedlíky, můžeš si na ně dát vajíčko. A pak dojdi pro prádlo na mandl a do samoobsluhy. Máš to všechno doma napsané na lístku.“

„Jo,“ řekne Nikolka, ale nepodívá se na tu paní, kouká do země.

„Kde sis tak zamazal svetr?“ Zlostně ho oprašuje. Má nazlobený pronikavý hlas.

„Já sem upad!“ odpoví Nikolka neochotně. (...)

„Uklid' si v pokoji, nebudu po tobě ustýlat. K večeři si namaž chleba, přijdu pozdě.“

„Jo,“ zas na to Nikolka, nic víc. (...)

„Ne aby ses, jak přijdeš domů, posadil k pianu a brnkal!“

„No jo,“ zabručí Nikolka a mračí se.

Paní mu stejně nevěří. „Máš vůbec klíče?“ zeptá se.

„Mám.“ (...)

„Tak koukej, ať je neztratíš!“

Paní se po chvíli obrátí k odchodu. Hoši stojí dál a čekají, co teď Nikolka udělá. Jestli se třeba ušklíbne nebo jestli je přece jen nepozve, když se ta paní vrátí až večer. Nikolka neřekne vůbec nic.

„Nechceš s námi v neděli na fotbal?“ zkusí ho Radek. „Třeba by tě pustila!“ Už zapomněl, že se před chvílí prali.

„Fotbal mě nebaví!“

Radek si ho užasle prohlíží. Že by někoho nebavil fotbal?

„Ty jsi nejspíš fotbal jaktěživ neviděl!“ začne se mu Radek znovu posmívat. „Nebo tě pouštějí nejvyš do loutkového divadla!“

Kluk je malý, kudrnaté vlasy neučesané a ušmudlané rukávy u svetru. Ani nos si pořádně neutře. Zase popotáhl.

„To není pravda,“ odsekne Radkovi. „V neděli bych zrovna moh. Paní Holečková jezdí na chatu. Když chce, tak mě nechá doma.“

Kristián má nápad.

„Víš co? Pojď s námi do zoo. Tatínek mi slíbil, že mě tam vezme.“

Nikolka se rozzáří.

„Do zoo zahrady bych moc rád. Mám knihu na poznávání ptáků. A obrázky zvířat, co žijou v pouštích a ve stepi.“

„Zoologická zahrada!“ ušklíbne se Radek. „To je tak pro malé děti. Vemte si buráky pro opice, já půjdu s mým tátou na fotbal.“

„Tak já se zeptám tatínka, chceš?“ pojišťuje si Kristián dychtivě Nikolku Skřivánka. Moc by si přál, aby souhlasil.

„Jo,“ přikývne chlapec. „A já se zas zeptám Holečkovy, jestli mě nechá v neděli v Praze.“

Radek má trochu zlost, že se obejdou bez něho.

Nikolka se obrátí a loudá se domů.

STÝBLOVÁ, Valja. *Princ a Skřivánek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1984.

- 1) Kniha je psaná jednoduchým jazykem a velkými písmeny. Je určená pro malé děti?
- 2) Proč je tedy použit jednodušší jazyk?
- 3) Kdy a kde se příběh odehrává?
- 4) Proč se Kristián ocitl v nové škole?
- 5) Proč přestal hrát na klavír?
- 6) Kterého chlapce si vybere jako svého kamaráda, Nikolku, nebo Radka?
- 7) Jak vypadá Nikolka a jak Kristián?
- 8) Jaký je Radek?
- 9) Jak se o Nikolku paní Holečková stará?
- 10) Hodně je zmiňován motiv babičky. Jak ho s přátelstvím dvou chlapců autorka propojí?

Řešení:

- 1) Ne, dějem i prožitky je určená pro 10 – 13 leté děti.
- 2) Příběh je vyprávěn pohledem Kristiána, chlapce čtvrté třídy (9 – 10 let), jazyk musí odpovídat myšlení chlapce.
- 3) První školní den v nové škole na sídlišti v Praze a před ní.
- 4) Zemřela mu maminka a jeho táta si vzal svou švagrovou za ženu a nastěhoval se k ní.
- 5) Měl hudbu spojenou s maminkou, ze žalu i ze vzdoru.
- 6) Nikolku.
- 7) Oba jsou malí, drobní, Nikolka je tmavovlasý kudrnatý, s černýma očima, Kristián po mamince blondřatý a modrooký.
- 8) Protivný, rozmazlený, namyšlený.
- 9) Špatně, Nikolka je pořád sám, musí se o sebe postarat sám.
- 10) Při vážném zápalu plic (Nikolka bude dlouho v horečkách a v bezvědomí) se ukáže, že je podvyživený, protože paní Holečková mu opatřuje jídla málo, přijede maminka a domluví se s jedním panem učitelem (při jeho výletě spadl chlapec do vody, pan učitel Kristiánovi pomáhá s péčí o kamaráda) a Kristiánovým otcem, že Nikolka může zůstat u babičky, která je taky sama (nemluví s dcerou Hedvikou). Kristián se za pomoci babičky vrátí k hudbě.